ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Երևան, 25 մարտի

ԻՆՉՈՒ ԵՆՔ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒՄ

Երջանի՜կ հոբելյանների տակ... աշխարհի բոլոր կարգերն են խորտակվում գիմնազիայի հարուածների տակ, իսկ մեր դժբախտ մեծամասնութեան գլուխը [illegible] խորտակվում աշխարհի կարգերի հարուածների տա[illegible]

Եւ ատամներում, և գլուխներում աշխատաւոր ժողովուրդը յուսահատ տառապանքով յանձնել է մահու սառն գթութեան.

Արիների սահմաններում կաշկանդուած մի ժողովուրդի անփառունակ և փառոյժ գոյամարտն է սա,— անհատական, սրբազական, անուշ.

Սասնութեան, Եղեռնի մէջ ծնած մեր կատաղութիւնը, իր բանադրական քայլերով չկարողացաւ ժողովրդի փրկութեան եզր գտնել և նրա կարգերն ու պաշտամունքներն էլ անէծքի պէս, փամփուշտի պէս ծանրացան գիմնազիայի գլխին և ամբարտաւանութեան նրանց.

Բուրժուական Արևմուտքն էլ իր սառն խղճով և կեղծիքի չարութիւններով եկաւ մեզ մօտ, իր բազմամեայ անտարբեր ու անհատական «բարեգործութիւններ» խոստումներով և սակայն բարեգործութիւն էլ չարեց...

Եւ մեր դժբախտ հայրենիքում կատարուած եղեռնները բոլորը տեսան խղճով քարեղեն աչքերով և աշխարհամեծ-նացին չլքելիական քաղաքակրթութեամբ կարդան ճանապարհներն ու ամբարները փակ մնացին սովահարների մէջ խեղճ ժողովրդի առաջ.

Եւ մինչև այժմ, դժբախտ Սարդարապատը չոր արևով և ձեռքի գէշերով է պահում իր կեանքն ու հերոսական գոյութիւնը.

Սովամահում խեղճ որբերը նեխած կաշի և աղբ են ծամում փրկարարական կարօտութեամբ.

Ցաւօք, նոյնիսկ Հայաստանի մայրաքաղաքում թափառաշրջիկ երեխաները իրենց կառքի ձեռքերով սառած անօթեններից փչուած քաղցկեղից պատառ-պատառ աղեղ են յափում...

Եւ այս բոլորի հանդէպ, պետական կեանքի վարիչներն ու հասարակական կուռքերը ինչպէս են անդրադառնում իրենց աղօթքի խօսքը.

Ասօր, մեծամասնական կեղծ-սիրահարների խօսքեր, սուտ խոստումների չափ անամօթ խոստումներ, յաճախ նոյնիսկ յանդգնութիւն ու հայհոյանք մեծամասնութեան, որոնք իբր թէ փախչում են պատասխանատուներից, հրաժարւում պետական ամենայնականութիւնից և նախընտրում մուրացկանութիւնը.

Միթէ վերջի կուսակցութիւնը չգիտեն, թէ ում համար են ծառայում պարտականութեան փախչութիւնները...

Միթէ չգիտեն, որ ներկայ ուրացողները ծերացած պոլիտիկաններ են սուտ երեւակայական հանգէտ.

Միթէ չգիտեն, որ անսպասելի կոչումներն էլ որոնք մի քիչ կերպով ջրի փոխարէն ամբողջ աշխարհ դիմադրում են բարոյական ամենադաժան բարբառներով ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ «բարեգործական» խոստումներ.

Այլ բան է պէտք նկատմամբ անզօր ու անտարբեր լինել, այլ բան է սակայն հոգու այդպիսի այլանդակութիւն յայտնաբերել.

Եւ Հայաստանի մեծամասնա-բուրժուական խօսքը յաղթում է այս և նման երգեցողութիւնների մէջ անպատասխանատու, որովհետև համոզուած է, որ ոչ մէկ գեղեցկական կոչ չի կարող բանտել թշնամիների մարտաշ հոգիներում... որովհետև Հայաստանում գերիշխում է մի վայրագ օրէնք, որ պաշտպանում է կեղեքողի խլութիւնը և սանձահարում թոյլին, զրկուածին...

Սակայն ինչու ենք արձանագրում այս սոսկալի փաստերը.

Եւ ում ես փնտրում, դժբախտ ժողովուրդ...

ՄԻ ՖՐՈՆՏ

Անցեալ անգամ խօսեցինք այն մասին, որ աշխատաւորութիւնն է յանուն պայքարի, ամբողջական հայրենիքի ամենաալեւոր գաղափարը.

Որ աշխատաւորը առաջնահերթ ձգտում է հայրենիք ունենալ, որ հայրենասէր է բառի այժմ, բայց հայրենամերժ չէ և որ կապիտալի ու կայսերապետ ինքնակալ հայրենամերժ են ու հայրենիքը նրանց համար սոսկ մի հանգրուանաթեան վայր է միայն և ոչ ամենաթանկագին, անփոխարինելի սրբութիւն.

Հարցը և էն կայանում Թուում է ձևել, կանխել տալով հայրենիքի գաղափարը նրան մարմին տալ և գործնական աշխատաւորութեան անփոփոխութեան. Մեզ համար, հայրենիքի ամենաիրական սահմաններն որոշելու խնդրում չի կարող դեր խաղալ ոչ պատմական տեսակէտը, ոչ աշխարհագրականը— ազգագրական ոչ էլ մանաւանդ ռազմական. Հնագոյն պատմական սահմանները փչում ու ամենաւերջը գծել է սուրը, ասել է՝ անարդար ու տիրող բռնակալները. Այդ տեսակէտը իր մէջ մարմնացնում է անհերից առաջ բռնագրաւման թէզերը.

Պատմական տեսակէտը ամենից շատ մտածում է ազգագրական տեսակէտի և որտեղ մէկը վերջանում է, սկսւում է միւսը. Երէկ ամբողջ պատմութիւնը գաղութական կարծ է, այսօր արդէն ոչ մի պատմական տեսակէտ կարող չի բացատրել իրենց որևէ արդիականութեան համար. Մենք չենք ընդունում քաղաքական արդարութիւնը, նմանապէս չենք ընդունում նաև նրանց կուրօրէն ժայթքած ու նրանց շուրջով գծուած սահմանները.

Աշխարհագրական տեսակէտը նոյնպէս ընդունելի չէ, որովհետև սահմանագծում է աշխարհի կայսերապետների անհաշտ ու հող գրաւողների քաղաքի ինքնակալ մի վիճակ, մի պետութեան մի և միևնոյն օրէնքի հովանու տակ, ասել է՝ հակառակ ժողովրդի հայրենիքին, նրա աշխատանքին ու գաղափարին.

Աշխարհագրական տեսակէտը ունի իր մէջ նաև մի մեծ վտանգ, որ ներգծում է մի համակեցութեան անդամների մէջ միահեծան չարագործութիւն, ամբողջական փակ ազգայնագործութեան և որպէս արդիւնք խորտակութիւն, դառնում է կայսերական ազգային անտեսական հոգեկան ֆանատիզմի խորթ շեր փոխարէն ինքնին բաղադրեալ է աշխատանքի ինքնակցութեան.

Աշխատաւորական տեսակէտը ունի նաև մասնաւոր անփոփոխութեան ընթացք. Միով բանիւ, թէ՛ ազգագրական, թէ՛ պատմական տեսակէտները աշխատանքի կողմից տեսակէտից չեն կարող ընդունելի լինել, որովհետև հայրենիքի գաղափարն ու փաստերն տալիս են մասնաւոր անփոփոխութեան ընթացքն կայսերութեան հանգամանք, որոնք էլ գաղափարին վաւերացում և իրական կանոնը.

Արդի բուրժուա-կապիտալիստական հասարակարգի իրական ձեւերի ու ֆինանսների, էթիկայի ու մտաւոր - սոցիալական անբողջ կազմի կառուցուածքը մեռնելի է.

Հայրենիքի գաղափարը ունի բուրժուական ծագում ու հիմնաւորում, և մենք պէտք է աշխատենք քանդել ոչ միայն արդիւնաբերական-բուրժուական անտեսական հիմքերը, այլև խափանել այն բոլոր հիմքերը, որոնք ամեն բուրժուական անհնդհատ... Այդ տեսակէտից մենք ձգտում ենք հայրենիքի գաղափարին տալ մի այնպիսի նոր բովանդակութիւն, որ հակադրւի մինչայժմեան տիրող, ասել է, բուրժուական բանաձևին. Հայրենիքը մեզ համար պէտք է նկատւի որպէս միջոց և մենք չպէտք է ձգտենք հայրենիքը դարձնել նպատակ.

Առաջին հերթին, պէտք է հայրենիքը դիտել որպէս աշխատանքի ինքնապաշտպանութեան վայր. Հայրենիքը պէտք է ոչ թէ դէպի այլ մտածել միայն. Հայրենիքի գաղափարը պէտք է չեզոքանայ աշխատանքի Դաշնակցութեան հանդէպ.

Չպէտք է հայրենիքը սահմանել որպէս օրէնք, այլ պէտք է նկատել որպէս աշխատավայր, նաև բոլոր հայրենիքներին դէմ յանուն մի ամբողջ աշխատանքի հայրենիքի. Հայաստանն կայ որպէս պատմական, ազգագրական սահման, բայց չի կայ որպէս աշխատանքի կառավար. Այս վերջին ձևաւորումն է, որ պէտք է մեզ այսօր և վաղը առաջնորդի մեր աշխատանքների ժամանակ.

Հայրենասիրութիւնը պէտք է մնայ որպէս հոգեբանական փաստ, բայց նա մեզ չպէտք է ծառայի որպէս դրօշ, որպէս ոգեւորութեան մեր կուռք և քրմերը.

Բոլոր հայրենիքների սահմանները պիտի են և բնութիւն կերտէ աշխատանքն ու կեանք մի հայրենիքի համար.

Միւս անգամ մենք կխօսենք...